

การศึกษาศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงศาสนา ของวัดในกลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสารสินธุ์

THE STUDY POTENTIALITY APPROACHES IN RELIGION TOURISM
OF “ROI KAEN SARN SIN” CLUSTER PROVINCES

อารีย์ นัยพินิจ^{1*} จิรัชญา มณีเนตร²

ธงพล พรหมสาขา ณ สกลนคร³ และภัทรพงษ์ เกริกสกุล⁴

บทคัดย่อ

การศึกษาศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงศาสนาของวัดในกลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสารสินธุ์ ประกอบด้วยจังหวัดร้อยเอ็ด ขอนแก่น มหาสารคาม และกาฬสินธุ์ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวในเชิงศาสนาของวัด และศักยภาพของการท่องเที่ยวเชิงศาสนาของวัดในกลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสารสินธุ์ เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ (Qualitative) และเชิงปริมาณ (Quantitative) กลุ่มผู้ให้ข้อมูลจำแนกออกเป็น 2 กลุ่มคือ 1) กลุ่มภาครัฐและภาคเอกชน 17 คน และ 2) นักท่องเที่ยว จำนวน 400 คน ทำการวิเคราะห์เนื้อหาเพื่อจำแนกองค์ประกอบ และใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์ทางสถิติวิเคราะห์ข้อมูล ผลการศึกษา พบว่านักท่องเที่ยวนิยมเดินทางมาในเทศกาลลอยกระทง (S.D. = 0.617) รองลงมาคือเดินทางมาวัดในเทศกาลสงกรานต์ และ/หรือ ปีใหม่ (S.D. = 0.571) เดินทางมาวัดในเทศกาลเข้าพรรษา-ออกพรรษา (S.D. = 0.722) โดยกิจกรรมที่นักท่องเที่ยวนิยมเดินทางมามากที่สุดคือเดินทางมาวัดเพื่อการตักบาตรถวายทาน เวียนเทียนในวันสำคัญต่างๆ ทางศาสนา (S.D. = 0.616) ส่วนมากเดินทางมาวัดโดยรถยนต์ส่วนตัว (S.D. = 0.632) ศักยภาพขององค์ประกอบการท่องเที่ยวเชิงศาสนาของวัดในกลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสารสินธุ์ 1) องค์ประกอบด้านสิ่งดึงดูดใจ 2) องค์ประกอบด้านการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว 3) องค์ประกอบด้านที่พัก 4) องค์ประกอบด้านความปลอดภัย มี 5) องค์ประกอบด้านกิจกรรมสนับสนุนการท่องเที่ยว กิจกรรมสนับสนุนด้านการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาจะมีมากในช่วงเทศกาลวันสำคัญทางศาสนา 6) องค์ประกอบด้านรายการนำเที่ยว 7) องค์ประกอบทางด้านการส่งเสริม อย่างไรก็ตามจากการศึกษาครั้งนี้พบว่าการศึกษารูปแบบการจัดการระบบการเชื่อมโยงการท่องเที่ยวให้เป็นโปรแกรม รวมถึงการจัดการผลประโยชน์ให้ลงไปถึงชุมชนเพิ่มขึ้นด้วย

คำสำคัญ : ศักยภาพ ท่องเที่ยวเชิงศาสนา ร้อยแก่นสารสินธุ์

¹ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

² ผู้ช่วยศาสตราจารย์ คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

³ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.

⁴ อาจารย์ คณะวัฒนธรรมสิ่งแวดล้อมและการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

* corresponding: arekul@kku.ac.th

ABSTRACT

The study of potentiality approach in religion tourism of Roi Kaen Sarn Sin cluster provinces, so have Roi Et, KhonKaen, Mahasarakkham and Kalasin provinces. The aims of its study are to investigate visitor behavior and potentiality of religion tourism in Roi Kaen Sarn Sin cluster provinces. This research was used qualitative as a main tool and quantitative technique to gain data. There are two sources of data : 1) 17 persons from government and privatized organizations 2) 400 visitors. It used content and computer calculating analysis data. The result showed that visitors came for LoiKra Tong Festival (S.D.=0.617), Songkran and New Year Festival (S.D.=0.571), Kaw Pun Sa and Ork Pun Sa Festival (S.D.=0.722). Main activities are of the visitors are Tak Bart and Wien Tien in religion days (S.D.=0.610). They almost used their own car as transportation (S.D.=0.632). The potentiality of tourism approaches in Buddhist temples were; 1) magnetics component 2) transportation component 3) rest Zone component 4) safety component 5) supporting activities component 6) spending from visitors and 7) social and belief component.. This study should extend the gap to deep down the pattern and settle tour routing and program tour for connecting to other areas and cover community benefit.

Keyword: Potentiality, Religion Tourism, Roi Kaen Sarn Sin

บทนำ

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย หรือที่เรียกกันว่าภาคอีสาน (Isan Region) อดีตนับว่าเป็นดินแดนแห่งความยากจนเนื่องจากภูมิภาคดังกล่าวเป็นที่ราบสูงสภาพดินส่วนใหญ่เป็นดินทรายแห้งและระบายน้ำได้เป็นอย่างดีส่งผลต่อการกักเก็บน้ำของพื้นที่ดังกล่าวจนเป็นที่กล่าวขานว่าเป็นดินแดนที่มีความทุรกันดานมากที่สุดของประเทศไทย (บัวพันธ์, 2545) แต่ตรงกันข้ามในเรื่องรอยการขุดพบหลักฐานทางโบราณคดีกับพบถึงร่องรอยอารยธรรมการเปลี่ยนผ่านการนับถือศาสนาของคนในอดีต (สุวิทย์ และดารารัตน์, 2541 และธวัช, 2532) ตัวอย่างโบราณสถาน

ปราสาทหินพิมายที่มีรอยสลักลวดลายของความเชื่อในพุทธศาสนา กับศาสนาพราหมณ์โดยร่องรอยดังกล่าวแสดงถึงความศรัทธาและความเชื่อของคนในยุคสมัยดังกล่าว อย่างไรก็ตามความเชื่อและความศรัทธาเหล่านั้นได้ถ่ายทอดมาสู่คนในรุ่นถัดมาเช่นเดียวกัน

ดังปรากฏชัดว่าทุกหมู่บ้านในภาคอีสาน วัดเป็นศูนย์กลางหลักของหมู่บ้าน และ/หรือชุมชน นอกจากนั้นวัดยังมีเรื่องราวที่ถ่ายทอดกันสืบต่อกันมาของผู้ที่ปฏิบัติดี หรือที่เรียกกันว่าเกจิอาจารย์ ซึ่งนั่นเป็นมิติของความศรัทธา แต่ทั้งนี้เมื่อประสานเรื่องราวดังกล่าวร่วมกันกับมิติทางการท่องเที่ยวแล้ว หรือที่เรียกว่าเป็น “การท่องเที่ยวเชิงศาสนา” เป็นมุมมองทางด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม (Cultural Tourism) ซึ่งเป็นรูปแบบการท่องเที่ยวทางเลือก (Alternative Tourism) สำหรับลักษณะกายภาพและประวัติศาสตร์ และการท่องเที่ยวทางเลือกดังกล่าวมีแนวโน้มขยายตัวอย่างต่อเนื่อง จากการรายงานของ สุดาพิทย์ (2555) กล่าวว่าปัจจุบันการท่องเที่ยวเชิงศาสนา หรือทัวร์ไหว้พระทำบุญ ณ วัดสำคัญต่างๆ นับเป็นอีกรูปแบบหนึ่งของการท่องเที่ยวสำหรับกลุ่มคนที่มีความสนใจพิเศษที่ได้รับความนิยมเป็นอย่างมากในประเทศไทย ทั้งนี้ เพราะตามคติความเชื่อที่ถือว่าการได้มาสักการะสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ จะนำความเป็น

สิริมงคลมาสู่ชีวิต จากรายงานดังกล่าวพบว่า “วัด” เป็นทรัพยากรสำหรับการท่องเที่ยวที่สะท้อนอารยธรรมและวิถีชีวิตของท้องถิ่นอันเป็นแหล่งรวมข้อมูลด้านประวัติศาสตร์ การศึกษา ศิลปกรรม สถาปัตยกรรม รวมทั้งเชื่อมโยงความเป็นมาของวัฒนธรรมกับชุมชนและการตั้งถิ่นฐานของชุมชนอีกด้วย สำหรับการศึกษาที่เกิดขึ้นภายใต้คำถามว่า “พื้นที่กลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสารสินธุ์ มีศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงศาสนาเป็นอย่างไร” ทั้งนี้ จากคำถามดังกล่าวนั้นเป็นการพิสูจน์ให้เห็นรูปแบบที่มีการเข้ามาท่องเที่ยวรวมถึงองค์ประกอบที่มีในทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงศาสนา ซึ่งการศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษาถึงโอกาส และข้อด้อย ของทรัพยากรทางด้านการท่องเที่ยว โดยข้อมูลเหล่านี้สามารถนำไปพัฒนาต่อไปเพื่อปรับปรุงและยกระดับการท่องเที่ยวเชิงศาสนาได้ต่อไปในอนาคต

วัตถุประสงค์

1. ศึกษาพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวในการท่องเที่ยวเชิงศาสนาของวัดในกลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสารสินธุ์
2. ศึกษาศักยภาพของการท่องเที่ยวเชิงศาสนาของวัดในกลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสารสินธุ์

วิธีการศึกษา

สำหรับการศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ (Qualitative) เป็นหลัก และมีการใช้ข้อมูลเชิงปริมาณ (Quantitative) เพื่อสนับสนุนข้อมูลเชิงคุณภาพให้มีความสมบูรณ์เพิ่มมากยิ่งขึ้น

พื้นที่ศึกษา

กลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสารสินธุ์ เป็นกลุ่มจังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งประกอบไปด้วยจังหวัด 4 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดร้อยเอ็ด จังหวัดขอนแก่น จังหวัดมหาสารคาม และจังหวัดกาฬสินธุ์ ซึ่งกลุ่มจังหวัดดังกล่าวมีทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงศาสนา อาทิ วัดหนองแวง พระอารามหลวง จังหวัดขอนแก่น วัดกลางมิ่งเมือง พระอารามหลวง จังหวัดร้อยเอ็ด นอกจากนี้

ทรัพยากรดังกล่าวแล้ว พื้นที่กลุ่มจังหวัดนี้เป็นศูนย์กลางของภาคอีสาน ซึ่งสะดวกในการคมนาคม ตลอดจนสามารถเชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติอื่นๆ ของภาคอีสาน

กลุ่มผู้ให้ข้อมูล

กลุ่มผู้ให้ข้อมูลจำแนกออกเป็น 2 กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักคือ 1) กลุ่มภาครัฐและภาคเอกชน ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวจำนวน 17 คน อาทิ ผู้แทนจากสำนักงานท่องเที่ยวและสมาคมธุรกิจท่องเที่ยวจังหวัด เป็นต้น และ 2) กลุ่มตัวอย่างที่เป็นนักท่องเที่ยวมาท่องเที่ยวในเขตพื้นที่ร้อยแก่นสารสินธุ์ จำนวน 400 คน ทั้งนี้เป็นการสุ่มเก็บตัวอย่างแบบบังเอิญ (Accidental Sampling) ในช่วงระยะเวลา เดือนธันวาคม พ.ศ. 2555 ถึง กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2556

เครื่องมือที่ใช้เก็บข้อมูล

การเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพได้ แนวทางการสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (Semi – Structure Interviews: SSI) ร่วมกันกับแบบบันทึกเสียง และแบบฟอร์มการสังเกต (Observation Check Lists) เป็นเครื่องมือหลักในการเก็บข้อมูล (สุจินต์ และ สุเกสสินี, 2530)

การเก็บข้อมูลเชิงปริมาณ โดยใช้แบบสอบถาม เป็นเครื่องมือหลักในการจัดเก็บข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล

ทำการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) เพื่อจำแนกองค์ประกอบของข้อมูล และใช้ตารางเมตริกซ์ (Matrix Table) ในการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ และใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติเพื่อวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณโดยการวิเคราะห์สถิติเชิงพรรณนา

ผลการศึกษาพฤติกรรมและความต้องการของนักท่องเที่ยวชาวไทยที่เดินทางท่องเที่ยวเชิงศาสนาในวัดของกลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสารสินธุ์

ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้คือนักท่องเที่ยวจำนวน 400 คน โดยจากการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นเพศหญิงจำนวน 269 คน

คิดเป็นร้อยละ 67.2 ที่โดยอายุกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ มีอายุ 31- 40 ปี จำนวน 148 คน คิดเป็นร้อยละ 37 ทั้งนี้กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่สถานภาพสมรส จำนวน 231 คน คิดเป็นร้อยละ 57.75 ระดับการศึกษาของกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่คือ ปริญญาตรี จำนวน 150 คน

คิดเป็นร้อยละ 37.5

ทั้งนี้ จากการศึกษาพฤติกรรมและความต้องการของนักท่องเที่ยวชาวไทยที่เดินทางท่องเที่ยวเชิงศาสนาในวัดของกลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสารสินธุ์แสดงดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 พฤติกรรมและความต้องการของนักท่องเที่ยวชาวไทยที่เดินทางท่องเที่ยวเชิงศาสนาในวัด ของกลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสารสินธุ์ (n = 400) จำแนกเป็นรายข้อ

ข้อความ	ความคิดเห็น				%	$\bar{x}$	S.D.	แปลผล
	มากที่สุด	มาก	น้อย	น้อยที่สุด				
1. ท่านเดินทางมาวัดเพื่อศึกษาศิลปวัฒนธรรม ประเพณี และสถาปัตยกรรม	25.0	57.5	14.2	3.3	100	3.04	.726	มาก
2. ท่านเดินทางมาวัดเพื่อ ดูดวง สะเดาะเคราะห์ ดูฤกษ์ ตั้งชื่อบุตร	19.2	67.5	11.7	1.7	100	3.04	.614	มาก
3. ท่านเดินทางมาวัดโดยรถยนต์ส่วนตัว	23.3	61.7	12.0	3.0	100	3.08	.616	มาก
4. ท่านชอบที่จะไปวัดที่มีห้องสุขาที่สะอาด สะดวก และเพียงพอ	29.2	67.5	2.5	0.8	100	3.25	.538	มาก
5. ท่านเดินทางมาวัดเพื่อการดับบาตรถวายทาน เวียนเทียนในวันสำคัญต่างๆ ทางศาสนา	23.3	61.7	14.0	1.0	100	3.08	.632	มาก
6. ท่านเดินทางมาวัดในวันสำคัญทางศาสนา มาขอพร วิชาขอพร อาสาทำบุญ ฯลฯ	45.8	47.0	7.2	0.0	100	3.38	0.619	มาก
7. ท่านเดินทางมาวัดในเทศกาลเข้าพรรษา-ออกพรรษา	51.5	35.2	12.8	0.5	100	3.38	0.722	มาก
8. ท่านเดินทางมาวัดในเทศกาลสงกรานต์ / ปีใหม่	44.5	51.3	4.2	0.0	100	3.40	0.571	มาก
9. ท่านเดินทางมาวัดในเทศกาลลอยกระทง	54.8	38.8	6.4	0.0	100	3.48	0.617	มาก
10. ท่านเดินทางมาวัดในงานการกุศลประจำปี	21.3	77.7	1.0	0.0	100	3.20	0.427	มาก
รวม						2.93	0.676	มาก

จากตารางที่ 1 แสดงถึงนักท่องเที่ยวนิยมเดินทางมาในเทศกาลลอยกระทง โดยมีค่าเฉลี่ย เท่ากับ 3.48 และค่า S.D. = 0.617 รองลงมาคือเดินทางมาวัดในเทศกาลสงกรานต์/ปีใหม่ โดยมีค่าเฉลี่ย เท่ากับ 3.40 และค่า S.D. = 0.571 เดินทางมาวัดในเทศกาลเข้าพรรษา-ออกพรรษา โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.38 และค่า S.D. = 0.722 โดยกิจกรรมที่นักท่องเที่ยวนิยมเดินทางมากที่สุดคือเดินทางมาวัดเพื่อการตักบาตรถวายทาน เวียนเทียนในวันสำคัญต่างๆ ทางศาสนา โดยมีค่าเฉลี่ย เท่ากับ 3.08 และค่า S.D. = 0.616 นักท่องเที่ยวส่วนมากเดินทางมาวัดโดยรถยนต์ส่วนตัว โดยมีค่าเฉลี่ย เท่ากับ 3.08 และ

ค่า S.D. = 0.632 นักท่องเที่ยวชอบที่จะไปวัดที่มีห้องสุขาที่สะอาด สะดวก และเพียงพอ โดยมีค่าเฉลี่ย เท่ากับ 3.25 และค่า S.D. = 0.538 ตามลำดับ

ศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวในกลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสารสินธุ์

การวิเคราะห์จุดอ่อน จุดแข็ง โอกาส และอุปสรรคจากการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ภาครัฐ และเอกชน ถึงจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค (SWOT Analysis) เพื่อเป็นแนวทางในการวิเคราะห์รายละเอียดดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 แสดงผลการศึกษาจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค

จุดแข็ง	จุดอ่อน
1. การเดินทางโดยรถยนต์ส่วนตัวมีความสะดวก 2. ที่พักมีให้เลือกในหลายราคาและหลายระดับ 3. มีความปลอดภัยในการท่องเที่ยว เพราะปัญหาอาชกรรมที่เกิดขึ้นกับนักท่องเที่ยวยังอยู่ในอัตราที่ต่ำเมื่อเทียบกับพื้นที่อื่นๆ 4. มีเกจิอาจารย์ พระภิกษุ ที่ได้รับความเชื่อถือศรัทธาเป็นจำนวนมาก 5. มีวัดจำนวนมาก เปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวหรือประชาชนได้ไปพักผ่อนทางจิตใจและปฏิบัติธรรม และสามารถพักค้างแรมได้	1. การไม่มีความสะดวกในสถานที่เช่น ห้องสุขาที่สะอาด และเพียงพอ 2. ระบบขนส่งสาธารณะเช่น รถโดยสารในท้องถิ่นยังพัฒนาไม่เพียงพอเพื่อรองรับการท่องเที่ยว 3. การขาดความรู้ความเข้าใจในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงศาสนาของชุมชน 4. การขาดเงินทุนในการพัฒนาวัด โดยเฉพาะวัดขนาดเล็กและคนยังไม่เป็นที่รู้จัก
โอกาส	อุปสรรค
1. การที่สังคมมีการเปลี่ยนแปลงตามกระแสโลกาภิวัตน์ และสังคมอยู่ภายใต้ระบบที่สลับซับซ้อน ทำให้วัดกลายเป็นสถานที่สร้างความสุขทางจิตใจเพิ่มมากขึ้น 2. การส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างต่อเนื่องของรัฐบาล และการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานต่างๆ ทำให้เกิดสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อรองรับการท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้น	1. ปัญหาทางการเมืองภายในประเทศที่ยังมีอยู่ต่อเนื่อง อาจส่งผลกระทบต่อการท่องเที่ยวได้ 2. การที่ไม่สามารถเดินทางด้วยระบบขนส่งสาธารณะเช่น รถโดยสารที่ดีมีคุณภาพได้ เป็นอุปสรรคสำคัญต่อนักท่องเที่ยวในประเภทแบกเป้เที่ยวด้วยตนเอง 3. ระบบคมนาคมสะดวกเฉพาะการใช้รถยนต์ส่วนตัว แต่ระบบขนส่งมวลชนอื่นๆ ยังไม่สามารถทำให้นักท่องเที่ยวเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวได้โดยง่าย

ตารางที่ 2 (ต่อ)

3. การเปลี่ยนแปลงทางสังคมเช่น การที่หญิงไทยมีสามีเป็นชาวต่างชาติเพิ่มมากขึ้น ทำให้ชาวต่างชาติจำนวนหนึ่งซึ่งนิยมหาความสุขทางจิตใจเข้ามาสู่การเป็นนักท่องเที่ยวเชิงศาสนาเพิ่มขึ้น 4. ระบบเศรษฐกิจไทยที่เจริญเติบโตอย่างต่อเนื่องทำให้ประชาชนมีรายได้ใช้จ่ายเพื่อการท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้น 5. การเข้าสู่ระบบเศรษฐกิจอาเซียน (Asean Communities) ในปี พ.ศ. 2558 จะมีส่วนอย่างมากที่จะขยายฐานจำนวนนักท่องเที่ยวที่มาจากประเทศเพื่อนบ้านเช่น นักท่องเที่ยวชาวลาว กัมพูชา เวียดนาม และพม่า เป็นต้น 6. ระบบการคมนาคมขนส่งสะดวก ทั้งสนามบิน ถนน รถไฟสายหลักผ่านขอนแก่น เป็นต้น 7. งานพิธีการสำคัญทางศาสนาได้รับการสนับสนุนจากทุกภาคส่วน ทั้งในภาคส่วนราชการ ภาคส่วนเอกชน และประชาชนในพื้นที่	4. ภาครัฐยังไม่ได้ให้การสนับสนุนมากเท่าที่ควร
--	--

การวิเคราะห์ศักยภาพขององค์ประกอบการท่องเที่ยวเชิงศาสนาของวัดในกลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสารสินธุ์ ศักยภาพขององค์ประกอบการท่องเที่ยวเชิงศาสนาของวัดในกลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสารสินธุ์ได้ดังนี้

1) องค์ประกอบด้านสิ่งดึงดูดใจ สถานที่ท่องเที่ยวเชิงศาสนาในกลุ่มร้อยแก่นสารสินธุ์ มีองค์ประกอบด้านสิ่งดึงดูดใจคือ ศาสนสถาน โบราณสถาน การมีชื่อเสียงของเกจิอาจารย์ และสถานที่ท่องเที่ยวคือวัดเองที่ให้ความรู้สึทางจิตใจในด้านบวกเช่น ความสงบ ความสบายใจ เป็นต้น

2) องค์ประกอบด้านการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว การเดินทางจากพื้นที่อื่นๆ ของประเทศมายังกลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสารสินธุ์มีความสะดวกมาก โดยเฉพาะการเดินทางมาด้วยยานพาหนะส่วนตัว ทางอากาศโดยสายการบินมาลงที่จังหวัดขอนแก่นและจังหวัดร้อยเอ็ด

ทางรถไฟสายหลักจากกรุงเทพมหานครมาถึงขอนแก่น แต่อย่างไรก็ตามความสะดวกดังกล่าวของระบบขนส่งมวลชนมีเฉพาะจากเขตเมืองสู่เมือง แต่จากเขตเมืองไปสู่แหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่ชนบทจะไม่ค่อยมีความสะดวกในการใช้ระบบขนส่งมวลชน แต่จะสะดวกถ้าใช้รถยนต์ส่วนตัว

3) องค์ประกอบด้านที่พัก เป็นจุดเด่นของการท่องเที่ยวในกลุ่มร้อยแก่นสารสินธุ์ เพราะมีกระจายอยู่ในทุกพื้นที่ นอกจากนั้นยังมีหลายราคา และหลายระดับให้เลือกใช้บริการ

4) องค์ประกอบด้านความปลอดภัย มีค่อนข้างสูง เพราะจากสถิติปัญหาอาชญากรรมที่เกิดกับนักท่องเที่ยวมีจำนวนค่อนข้างน้อยเมื่อเทียบกับพื้นที่อื่นๆ ของประเทศ

5) องค์ประกอบด้านกิจกรรมสนับสนุนการท่องเที่ยว กิจกรรมสนับสนุนด้านการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา

จะมีมากในช่วงเทศกาลวันสำคัญทางศาสนา ซึ่งทุกภาคส่วนทั้งราชการ เอกชน และประชาชน ต่างก็ให้ความสำคัญในกิจกรรมต่างๆ เป็นอย่างมาก อย่างไรก็ตาม ในช่วงเวลาปกติกิจกรรมสนับสนุนการท่องเที่ยวเชิงศาสนาก็จะไม่ค่อยมี ส่วนองค์ประกอบด้านกิจกรรมการท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องกัน เช่น งานกิจกรรม เทศกาลต่างๆ งานประชุม หรือวันหยุด ก็จะมีกิจกรรมต่างๆ ที่ดึงดูดนักท่องเที่ยวมาเที่ยวในงานต่างๆ ซึ่งก็ส่งผลกระทบเชิงบวกในทางอ้อมต่อการมาท่องเที่ยวเชิงศาสนาของนักท่องเที่ยวด้วยเช่นกัน

6) องค์ประกอบด้านรายการนำเที่ยว ปัจจุบันบริษัททัวร์ที่จัดเที่ยวจำนวนมาก ทั้งในกรุงเทพมหานคร และจังหวัดต่างๆ ก็ได้บรรจุรายการทัวร์ไหว้พระ และมีกิจกรรมทางพุทธศาสนาต่างๆ อย่างมากมาย ซึ่งเป็นแรงเสริมกระตุ้นให้คนมาเที่ยวเพิ่มมากขึ้น

7) องค์ประกอบทางด้านสังคม พบว่าชุมชนเริ่มตระหนักถึงระบบเศรษฐกิจที่ดีขึ้นที่นำรายได้มาสู่ชุมชนจากการท่องเที่ยว ทำให้ประชาชนในพื้นที่ดังกล่าวเริ่มมีการพัฒนาตนเองเพื่อตอบสนองกิจกรรมการท่องเที่ยวต่างๆ เพิ่มมากขึ้น

รูปแบบการจัดการเชิงกลยุทธ์ด้านอัตลักษณ์การท่องเที่ยวเชิงศาสนาของวัดในกลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสารสินธุ์

สามารถจำแนกเป็นสองส่วนคือ 1) ด้านกลยุทธ์การจัดการภายในวัด และ 2) ด้านปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการภายนอก ดังต่อไปนี้

1 ด้านกลยุทธ์การจัดการภายในวัด

1.1 ด้านแนวความคิด ผู้ที่มีหน้าที่เกี่ยวข้อง รับผิดชอบในด้านการท่องเที่ยวเชิงศาสนาและตัวพื้นที่ท่องเที่ยวซึ่งคือวัด ควรจะต้องจัดสัมมนาปรับแนวความคิดการพัฒนาการท่องเที่ยวในวัดที่เหมาะสมลงตัวเพื่อใช้ในการจัดการทรัพยากรให้แก่สังคมและช่วยรักษาแหล่งทรัพยากรขององค์กรไว้อย่างมั่นคงยั่งยืน และต้องเพิ่มมาตรการดูแลและรักษามากขึ้นและให้ความ

รู้ในการท่องเที่ยวเชิงศาสนา เพื่อป้องกันนักท่องเที่ยวทำการมั่วสุม เพราะจะเกิดความเสื่อมเสียต่อวัดและภาพลักษณ์ไทย ควรเน้น 1) การชื่นชมศิลปกรรมต่างๆ 2) การนมัสการไหว้พระและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ 3) การฝึกสมาธิภาวนา 4) ความเพลิดเพลิน คติธรรม เกิดความรู้ที่ได้ในการมาท่องเที่ยว 5) บริการด้านสาธารณูปโภค

1.2 ด้านบริหาร โครงสร้างระบบการบริหารของแต่ละวัด ควรจัดให้มีเจ้าหน้าที่ฝ่ายดูแลและรับผิดชอบงานด้านการท่องเที่ยวในวัดโดยตรง และมอบอำนาจการจัดการตัดสินใจพร้อมงบประมาณในการดำเนินงานให้อย่างเต็มที่มากที่สุด เพื่อความต่อเนื่องของงานอย่างมีคุณภาพ และควรจัดโครงสร้างการทำงานให้ชัดเจน โดยเป็นการทำงานอย่างมีส่วนร่วมกับชุมชนในพื้นที่

1.3 ด้านปฏิบัติการ ฝ่ายที่รับผิดชอบควรมีแผนการปฏิบัติงานที่ชัดเจน ปรับเปลี่ยนนโยบายเชิงรุกและรับในการหารายได้เพื่อซ่อม เสริม และบำรุงอย่างมีประสิทธิภาพ มีการประเมินผลทุกๆ ปี เพื่อแก้ไขจุดบกพร่องและปรับปรุง หากขาดงบประมาณก็สามารถใช้งบประมาณจากการบริจาคของนักท่องเที่ยว ซึ่งยินดีบริจาคหากได้รับการปฏิบัติที่ดี ดังตัวอย่างเช่น วัดเวฬุวัน (ศูนย์ปฏิบัติธรรมเวฬุวัน) จังหวัดขอนแก่น ที่ได้รับเงินบริจาคบำรุงค่าห้องน้ำ จนสามารถพัฒนาห้องสุขาที่สะอาด สะอาด และเพียงพอต่อความต้องการของผู้ไปปฏิบัติธรรม

1.4 ด้านการสร้างอัตลักษณ์ แต่ละวัดจะต้องสร้างความเป็นตัวตนของตนเอง เพื่อสร้างเป็นจุดดึงดูด เช่น โบราณสถานทางศาสนา หรือตัวอย่างศูนย์ปฏิบัติธรรมเวฬุวัน จังหวัดขอนแก่น ที่มีชื่อเสียงทางด้านการปฏิบัติธรรมและวิปัสสนา ทำให้เป็นจุดหมายของการเดินทางของผู้คนและนักท่องเที่ยวจำนวนมากที่ต้องการไปปฏิบัติธรรม

1.5 การจัดการด้านสิ่งแวดล้อมและภูมิทัศน์ เป็นสิ่งหนึ่งที่จะทำให้สถานที่มีความน่าสนใจและดึงดูดนักท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้น เช่น การจัดสวนหย่อม ห้องสุขาที่สะอาดและเพียงพอ สถานที่พักผ่อนหย่อนใจ เช่น

รมไม่จากต้นไม้ใหญ่ และความสะอาดในบริเวณ เป็นต้น

2 ด้านปัจจัยที่เกี่ยวกับการจัดการภายนอก

2.1 การสนับสนุนจากภาครัฐ ภาครัฐทั้งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและรัฐบาลกลาง จะต้องเข้ามาสนับสนุนและให้ความสำคัญกับการจัดการการท่องเที่ยวเชิงศาสนาให้มากยิ่งขึ้น ทั้งในส่วนเรื่องความรู้งบประมาณ และการประชาสัมพันธ์

2.2 การสนับสนุนจากชุมชนและสังคม ในด้านการสนับสนุนจากชุมชนนั้น วัดต้องอาศัยการมีส่วนร่วมจากชุมชนและประชาชนในพื้นที่เพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวในศาสนสถาน และการสร้างความรู้ความเข้าใจของชุมชนต่อการท่องเที่ยวเชิงศาสนา

สรุปและอภิปรายผลการศึกษา

จากการศึกษาพบว่านักท่องเที่ยวนิยมเดินทางมาในเทศกาล และวันสำคัญทางพุทธศาสนาซึ่งกิจกรรมที่นักท่องเที่ยวนิยมเดินทางมากที่สุดคือ เดินทางมาวัด คือ การสักการะ ถวายทาน เวียนเทียนในวันสำคัญต่างๆ ทางศาสนา สำหรับสิ่งที่ได้รับการท่องเที่ยวเชิงศาสนา คือ การได้รับความเพลิดเพลินกับภูมิทัศน์ และการได้เรียนรู้และเห็นคุณค่าของศิลปะต่างๆ ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ วัชรภรณ์ ระเบียบศรี (2551) ได้ศึกษาพฤติกรรมการท่องเที่ยวเชิงพุทธของนักท่องเที่ยวชาวไทย และต่างชาติที่มาเที่ยววัดในบริเวณเกาะรัตนโกสินทร์ ว่าประโยชน์ที่นักท่องเที่ยวได้รับการเดินทางท่องเที่ยววัด คือ การได้ผ่อนคลายความเครียด เกิดความสบายใจ และได้พัฒนาจิตใจ ทำให้จิตใจสงบ ส่วนทรัพยากรท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมในวัดต่างๆ มีความน่าสนใจ มีความงดงามและโดดเด่นเป็นอย่างมาก บางวัดมีศิลปะและสถาปัตยกรรมในวัดมีคุณค่าสูงยิ่งที่ได้สืบทอดรักษากันมาอย่างยาวนาน บางส่วนยังได้ผสมผสานศิลปะยุโรปหรือจีนเข้าไปด้วยอย่างกลมกลืน ทุกวัดต่างก็มีทรัพยากรท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ของตัวเองที่ไม่ได้ด้อยกว่ากัน มีการรักษาสีเงาแวดล้อม ระบบนิเวศ และภูมิทัศน์ นอกจากนี้แต่ละวัดยังมีสถานที่ท่องเที่ยว

ต่อเนื่องใกล้เคียงให้นักท่องเที่ยวได้ไปท่องเที่ยวต่อทรัพยากรท่องเที่ยวของวัดเหล่านี้ เป็นองค์ประกอบที่สำคัญในการพัฒนาการท่องเที่ยวซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีของ Godfrey and Clarke (2000) ที่ได้กล่าวถึงองค์ประกอบที่สำคัญของการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ซึ่งองค์ประกอบหนึ่งนั้น คือ ทรัพยากรการท่องเที่ยวซึ่งจำเป็นจะต้องเกี่ยวข้องและอยู่บนพื้นฐานของธรรมชาติวัฒนธรรม และชุมชนเป็นหลัก ทางด้านสิ่งอำนวยความสะดวกในการท่องเที่ยวในวัดทุกแห่งมีความสะดวกในการเข้าถึงและป้ายบอกทางสู่แหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญลักษณะถนนค่อนข้างดี แต่ขาดห้องสุขาที่สะอาด สะดวกและเพียงพอ

อย่างไรก็ตาม วัดที่ยังไม่มีการจัดการที่ดีพอสาเหตุเกิดจากข้อจำกัดต่างๆ เช่น ความรู้ รวมถึงค่านิยม และที่สำคัญที่สุด คือ แนวความคิดการจัดการท่องเที่ยวในวัดที่มีความคิดเห็นแตกต่างกันของผู้ที่เกี่ยวข้องและยังไม่สามารถหาจุดที่เหมาะสมลงตัวได้ ซึ่งควรมีการประชุมเพื่อหาข้อยุติที่เป็นประโยชน์ โดยต้องยอมรับว่าทางวัดไม่ควรหลีกเลี่ยงการให้บริการทางท่องเที่ยว เนื่องจากวัดเหล่านี้ตั้งอยู่ในกลางเมืองหลวงมีความสำคัญโดดเด่นเป็นแรงดึงดูด มีความงามทางสถาปัตยกรรมมีประวัติศาสตร์อันยาวนานที่สามารถย้อนรอยอารยธรรมของชาติและศาสนาได้ จึงมีศักยภาพสูงในการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเต็มรูปแบบ เพื่อขานรับนโยบายการส่งเสริมการท่องเที่ยวของไทย ดังนั้นพระอารามหลวงต่างๆ ควรจะอาศัยความค่อยเป็นค่อยไปในการพัฒนาและการจัดต้อนรับการท่องเที่ยวในวัด มีการจัดการที่เหมาะสมและมีประสิทธิภาพ และตรงกับความต้องการของนักท่องเที่ยว

ทั้งนี้ ปัจจัยจุดใจหลักคือ คุณค่าของแหล่งท่องเที่ยว สภาพการเข้าถึง และกิจกรรมที่มนุษย์สร้างขึ้น โดยการพัฒนาศาสนาที่มีความรู้ความสามารถเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงศาสนาเป็นสิ่งจำเป็นอย่างมาก เพื่อให้เกิดการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงศาสนาอย่างยั่งยืนซึ่งรลิกา อังกูร (2545) ได้ทำการศึกษาความพร้อมของวัด

ในเขตกรุงเทพมหานครเกี่ยวกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาโดยผ่านการนำชมศิลปวัฒนธรรม พบว่านโยบายในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในรูปแบบการนำชมศิลปวัฒนธรรมในวัดยังไม่มีหรือนำนโยบายไปสู่การปฏิบัติ

มากนัก เนื่องจากยังไม่มี ความชัดเจนเท่าที่ควร และขาดแคลนบุคลากรที่สามารถทำหน้าที่ในการนำชมวัดถ่ายทอดความรู้ และเผยแผ่พระพุทธศาสนาควบคู่ไปกับการนำชมศิลปวัฒนธรรมในวัด

เอกสารอ้างอิง

- ธวัช ปุณโณทก. (2532). *อีสาน: อดีต ปัจจุบัน และอนาคต, การสัมมนาทางวิชาการเรื่อง วัฒนธรรมพื้นบ้าน: กรณีอีสาน*, 30 มิถุนายน – 2 กรกฎาคม 2532 ณ วิทยาลัยครู จังหวัดอุบลราชธานี. กรุงเทพฯ: บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้ง กรุ๊ป จำกัด.
- บัวพันธ์ พรหมพักพิง. (2545). *รายงานการวิจัยเรื่อง เศรษฐกิจชุมชนหมู่บ้านอีสานห้าทศวรรษหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 กรณีศึกษาบ้านท่า. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).*
- มนู วัลยะเพ็ชร. (2520). *การตั้งถิ่นฐานในชนบทของประเทศไทย. ภาควิชาภูมิศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร: นครปฐม.*
- รลิกา อังกูร. (2545). *รายงานการวิจัยเรื่อง ความพร้อมของวัดในเขตกรุงเทพมหานครเกี่ยวกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาโดยผ่านการนำชมศิลปวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.*
- วิชารกรณ์ ระเบียบศรี. (2551). *พฤติกรรมการท่องเที่ยวเชิงพุทธของนักท่องเที่ยวชาวไทยและชาวต่างชาติที่มาเที่ยววัดในบริเวณเกาะรัตนโกสินทร์ กรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์ หลักสูตรวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการวางแผนและการจัดการการท่องเที่ยวเพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อม บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.*
- วิโรฒ ศรีสุโร. (2538). *เถียงนาอีสาน: กรณีศึกษาจังหวัดอุบลราชธานี อุตรธานี ยโสธร กาฬสินธุ์และสกลนคร. คณะสถาปัตยกรรม มหาวิทยาลัยขอนแก่น.*
- สุจินต์ สิมารักษ์ และสุเกสิณี สุขธีระ. (2530). *คู่มือการประเมินสภาวะชนบทอย่างเร่งด่วน (Rapid rural appraisal manual). โครงการวิจัยระบบการทำฟาร์ม มหาวิทยาลัยขอนแก่น.*
- สุดาทิพย์ นันทโชค. (2555). *พฤติกรรมการท่องเที่ยวเชิงศาสนาในเขตจังหวัดสิงห์บุรีของนักท่องเที่ยวสูงอายุ. ประชุมเชิงวิชาการ SWUMBA Research Conference. 17 กรกฎาคม 2555 ณ โรงแรมจัสมิน เอ็กเซคิวทีฟ สวีท. กรุงเทพฯ.*
- สุวิทย์ อิศาศวัต และดารารัตน์ เมตตาริกานนท์. (2541). *ประวัติศาสตร์อีสาน หลังสงครามโลกครั้งที่สองถึงปัจจุบัน. ภาควิชาประวัติศาสตร์และโบราณคดี คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น.*
- Godfrey, K. and Clarke, J. (2000). *The Tourism Development Handbook*. London: Cassell.

Aree Naipinit is an Assistant Professor in Management and a lecturer at Faculty of Management Science, Khon Kaen University, Thailand. She received her PhD in Public Administration from Magadh University, India. She specializes in management, tourism management, and SME management.

Thirachaya Maneenetr is an Assistant Professor in Tourism Management and a lecturer at Faculty of Management Science, Khon Kaen University, Thailand. She received her PhD in Architectural Heritage Management and Tourism from Silpakorn University, Thailand. She specializes in tourism management.

Thongphon Promsaka Na Sakolnakorn is an Assistant Professor in Organization Development and he is Director of the Research Center for Asia Pacific Development Studies at Prince of Songkla University, Thailand. He received his PhD in Development Science from Khon Kaen University, Thailand. He specializes in outsourcing management, organization development, public policy, and SME management.

Patarapong Kroeksakul is a Lecture in Faculty of Environmental Culture and Ecotourism at Srinakharinwirot University, Thailand. He received his PhD in Agricultural System from Khon Kaen University, Thailand. He specializes in system approaches in agriculture, human ecology and rural development.